

Halakhah l'Moshe m'Sinai

The Mishnah discusses the ritual of “Aravah,” entailing the circling of the altar with willow branches on each day of the Sukkot, accompanied by a liturgical recitation (what we term “Hoshanot.”) According to one opinion in Tosefta Sukkah 3:1, this mitzvah is a “Halakhah l'Moshe m'Sinai [henceforth: Halakhah l'Moshe m'Sinai].” In this lesson, we examine the meaning of this phrase. What is meant by ascribing a specific law to this category?

1. Examples of the Category

The aforementioned Tosefta contrasts two opinions: One of the Tanna Kamma, who ascribes the mitzvah of Aravah to Halakhah l'Moshe m'Sinai. (Note: this is the only mention of a Halakhah l'Moshe m'Sinai in the entire Tosefta!), and the second of Abba Shaul, who claims that it is “min ha-Torah,” deriving it from the apparent superfluity in the plural “arvei nahal” in Lev. 23:40. [In the parallel to this Tosefta (Sifra Emor 16:6), only Abba Shaul's derivation is cited.] Apparently, then, a Halakhah l'Moshe m'Sinai is not “min ha-Torah.” Yet what remains unclear is the meaning of those two categories, an issue we return to below in section II.

Several other laws (or types of laws) are called Halakhah l'Moshe m'Sinai. In some of these sources, a given law or statement is said to have been received via a chain of tradition, teacher to student, back to Halakhah l'Moshe m'Sinai. For example, a halakhic query regarding a law of Pe'ah is resolved by reference to a tradition traced by from teacher to father, to the zugot (the “pairs:” see Mishnah Hagigah 2:2) to the prophets, “Halakhah l'Moshe m'Sinai.” (Mishnah Pe'ah 2:6)

Similarly, R. Yehoshua reports a tradition in the name of “R. Yohanan b. Zakai, who heard it from his teacher, and his teacher from his teacher, Halakhah l'Moshe m'Sinai” that “Elijah will come...to distance those who drew near forcefully, and bring near those who were made distant forcefully.” (Mishnah Eduyot 8:7) Interestingly, this tradition is not one of a law per se, but rather an eschatological tradition (albeit one with normative import).

At times, a law which is thought to have been newly legislated or established is claimed to be, in actuality, a Halakhah l'Moshe m'Sinai. Thus the famous case of Mishnah Yadaim 4:3 (cf. Bavli Hagigah 3a-b, wherein a sage reports to R. Eliezer that day's legal ‘news’: “They have voted and decided that Amon and Moav must tithe the second tithe during the shemittah year.” Upon hearing this news, R. Eliezer cries and exclaims “The secrets of the Lord are to those that fear Him (Ps. 25). Tell them, your vote is moot! I have (already) received from R. Yohanan b. Zakai, who heard it from his teacher, and his teacher from his teacher, Halakhah l'Moshe m'Sinai: Amon and Moav must tithe the second tithe during the shemittah year.”

This story reveals that a) some sages did not know this law as a Halakhah l'Moshe m'Sinai, but rather as a recently resolved subject of halakhic query; and that b) at least to R. Eliezer,

this 'ignorance' on their part was a cause for emotional distress. The loss of a Halakhah l'Moshe m'Sinah represented a break from revelation, from the receipt of the whispered divine secrets.

[For some more references to Halakhah l'Moshe m'Sinah , see accompanying source sheet to this lesson.]

2. Meaning of Halakhah l'Moshe m'Sinah

A. Moshe and R. Akiva

The question remains: What is the meaning of the phrase Halakhah l'Moshe m'Sinah? What is intended by ascribing that status to a tradition?

Start with the aggadah in Bavli Menahot 29b (relevant excerpt on source-sheet). This is an exceptionally rich text, and could in theory occupy multiple lessons. For the purposes of this class, ask the students sit in havrutah and come up with a definition of Halakhah l'Moshe m'Sinah that emerges from the narrative. The trick is formulating a definition which explains how, on the one hand, R. Akiva was able to call a teaching a Halakhah l'Moshe m'Sinah while, at the same time, Moshe himself does not know of this teaching. Have students write their definitions on the board. ¹

B. Maimonides and Rosh

Next, have the students prepare, again in havrutah, the passages from Maimonides and Rosh, respectively. Tell the students that they will be learning a piece from a prominent Rishon, without saying which. Then give half the havrutot the Maimonides text, and the other half the Rosh text. After learning it, have them again explain what a Halakhah l'Moshe m'Sinah is. Those with the Maimonides text will be shocked to hear how inaccurate a reading (of Maimonides' position) the other havrutot (who in reality are presenting Rosh's position) present, and vice-versa. When the dust settles, explain that this is in reality a Rishonic debate. [Make sure the students know who both Maimonides and Rosh are. This is a good opportunity to put them in chronological/geographical perspective.]

Ask the students: What are the strengths and weaknesses of each position? Which one 'feels' more compelling? In a traditional setting, Rosh's position may well pose theological difficulties for students used to 'maximalist' notions of revelation/Torah m'Sinai. Depending on the group, this may well spark a complex, but critical, conversation, and one which is often not had in day school settings.

C. Halakhah l'Moshe m'Sinah in 19th century Debates and Polemics

¹ For an interesting reading of this aggadah, see <http://www.the-daf.com/talmud-conceptual/menachot-29b-moshe-in-rabbi-akivas-beit-midrash-and-the-authority-of-the-oral-torah/>.

In conclusion, note how the status of Halakhah l'Moshe m'Sinai became a touch-stone for debates regarding the history and theory of halakha and its development, notably in the context of 19th century Germany and the advent of Wissenschaft des Judentum. For a general presentation of Halakhah l'Moshe m'Sinai and related topics, see Jay Harris' *How Do We Know This? Midrash and the Fragmentation of Modern Judaism* (State University of NY: 1995).

For Further Reading (from the Michtavim blog):

Shmuel Safrai, "Halakhah le-Moshe mi-Sinai: History or Theology," in Yaacov Sussman and David Rosenthal, eds., *Mehkharei Talmud 1* (1990): 11-38 (Hebrew); Avraham Rosenthal, "The Oral Law and Torah from Sinai: Halakhah and Practice," in Moshe Bar-Asher and David Rosenthal, eds., *Mehkharei Talmud 2* (1993): 448-489 (Hebrew); David Weiss Halivni, *Revelation Restored* [Westview: 1997], pg. 54-74; Christine Hayes, "Halakhah le-Moshe mi-Sinai in Rabbinic Sources: A Methodological Case Study," in Shaye J.D. Cohen, ed., *The Synoptic Problem in Rabbinic Literature* (Providence: Brown Judaic Studies, 2000), 61-117; Nahum Eliezer Rabinovitch, "Halakhah le-Moshe mi-Sinai," in Joseph Elijah Mowshowits, ed., *Kovets Rambam* (Jerusalem: Mosad ha-Rav Kook, 2005), 35-59 (Hebrew); Shalomi Eldar, "Halakhah le-Moshe mi-Sinai," *Me'aliyot* 25 (2005): 320-342 (Hebrew); and Steven Fraade, "Hearing and Seeing at Sinai: Interpretive Trajectories," in George J. Brooke, Hindy Najman, and Loren T. Stuckenbruck, eds., *The Significance of Sinai: Traditions about Sinai and Divine Revelation in Judaism and Christianity* (Leiden & Boston: Brill, 2008), 246-268.

תוספתא מסכת סוכה (ליברמן) פרק ג הלכה א

ערבה הלכה למשה מסיני אבא שאול או' מן התורה שנ' וערבי נחל ערבה [ללולב וערבה] למזבח

משנה מסכת פאה פרק ב משנה ו

מעשה שזרע ר' שמעון איש המצפה לפני רבן גמליאל ועלו ללשכת הגזית ושאלו אמר נחום הבלר מקובל אני מרבי מיאשא שקבל מאבא שקבל מן הזוגות שקבלו מן הנביאים הלכה למשה מסיני בזרוע את שדהו שני מיני חטין אם עשאן גורן אחת נותן פאה אחת שתי גרנות נותן שתי פאות:

משנה מסכת עדויות פרק ח משנה ז

אמר רבי יהושע מקובל אני מרבן יוחנן בן זכאי ששמע מרבו ורבו מרבו הלכה למשה מסיני שאין אליהו בא לטמא ולטהר לרחק ולקרוב אלא לרחק המקורבין בזרוע ולקרוב המרוחקין בזרוע.

משנה מסכת ידים פרק ד משנה ג

בו ביום אמרו עמון ומואב מה הן בשביעית גזר ר"ט מעשר עני וגזר ר"א בן עזריה מעשר שני... נמנו וגמרו עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית. וכשבא ר' יוסי בן דורמסקית אצל רבי אליעזר בלוד אמר לו מה חדוש היה לכם בבית המדרש היום אמר לו נמנו וגמרו עמון ומואב מעשרים מעשר עני בשביעית. בכה רבי אליעזר ואמר (תהלים כה) סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם צא ואמור להם אל תחושו למנינכם מקובל אני מרבן יוחנן בן זכאי ששמע מרבו ורבו מרבו עד הלכה למשה מסיני שעמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית:

תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק א דף ג טור ב /ה"ב

אמר רבי לעזר כל מקום ששינינו באמת הלכה למשה מסיני

תלמוד בבלי מסכת עירובין דף ד עמוד א

אמר רבי חייא בר אשי אמר רב: שיעורין חציצין ומחיצין הלכה למשה מסיני.

תלמוד בבלי מסכת יומא דף פ עמוד א

אמר רבי יוחנן: שיעורין ועונשין הלכה למשה מסיני. עונשין? מכתב כתיבי! - אלא הכי קאמר: (אמר רבי יוחנן), שיעורים של עונשין הלכה למשה מסיני. תניא נמי הכי: שיעורין של עונשין הלכה למשה מסיני, אחרים אומרים: בית דינו של יעבץ תיקנום, והכתיב +ויקרא כז+ אלה המצות - שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה! - אלא: שכחום וחזרו ויסדום.

תלמוד בבלי מסכת חולין דף מב עמוד א

תנא דבי רבי ישמעאל: זאת החיה אשר תאכלו - מלמד, שתפס הקב"ה מכל מין ומין והראה לו למשה ואמר לו: זאת אכול וזאת לא תיכול. ואידך נמי מבעי ליה לכדתנא דבי ר' ישמעאל! אין ה"נ. אלא טרפה חיה מנא ליה? נפקא ליה מאידך תנא דבי ר' ישמעאל, דתנא דבי ר' ישמעאל: +ויקרא י"א+ בין החיה הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל - אלו שמונה עשרה טרפות שנאמרו למשה מסיני...

תלמוד בבלי מסכת מנחות דף לה עמוד א

ואמר רב חננאל אמר רב: תיתורא דתפילין - הלכה למשה מסיני. אמר אביי: מעברתא דתפילין - הלכה למשה מסיני. ואמר אביי: שי"ן של תפילין - הלכה למשה מסיני... א"ר יצחק: רצועות שחורות - הלכה למשה מסיני... תנא: תפילין מרובעות - הלכה למשה מסיני.

תלמוד בבלי מסכת מנחות דף כט עמוד ב

אמר רב יהודה אמר רב: בשעה שעלה משה למרום, מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות, אמר לפניו: רבש"ע, מי מעכב על ידך? אמר לו: אדם אחד יש שעתידי להיות בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו, שעתידי לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות. אמר לפניו: רבש"ע, הראהו לי, אמר לו: חזור לאחורך. הלך וישב בסוף שמונה שורות, ולא היה יודע מה הן אומרים, תשש כחו; כיון שהגיע לדבר אחד, אמרו לו תלמידיו: רבי, מנין לך? אמר להן: הלכה למשה מסיני, נתישבה דעתו.

הקדמת הרמב"ם למשנה

וכאשר אסף כל הסברות והשמועות החל בחבור המשנה הכוללת ביאור כל המצות הכתובות בתורה, מהם קבלות מקובלות ממשנה ע"ה, ומהם למידיות שלמדום על פי הדין ואין בהן מחלוקת, ומהם למידיות שנפלה בהם מחלוקת בין שני הדנים, וקבעם כפי מחלוקתם פלוני אומר כך ופלוני אומר כך, ואפילו יחיד החולק על רבים קבע דברי היחיד ודברי הרבים. ועשה כן לכמה ענינים מועילים מאד נזכרו במשנה עדיות, והנני מזכירם, אבל אחרי שאזכיר כאן יסוד גדול שנראה לי להזכירו כאן.

והוא, יש לטוען לומר אם היו פירושי התורה מקובלים ממשנה כפי הכללים שאמרנו כשהזכרנו אמרם כל התורה נאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני, אם כן מה הם אותם ההלכות המיוחדות שאמרו בהם שהם הלכה למשה מסיני? והנה זה יסוד צריך שתדענו. והוא, שהפירושים המקובלים ממשנה אין בהם מחלוקת כלל, לפי שעד עכשיו לא מצאנו שנפלה מחלוקת בין החכמים בשום זמן מן הזמנים ממשנה רבינו עד רב אשי שאחד אמר שמי שסימא עין אדם מסמין את עינו כמאמר ה' יתעלה עין בעין, ואחר אמר דמים בלבד הוא חייב. גם לא מצאנו מחלוקת במה שאמר הכתוב פרי עץ הדר שאחד אמר שהוא האתרוג, ואחר אמר שהוא הפריש או הרמון או זולתם. גם לא מצאנו מחלוקת בעץ עבות שהוא ההדס. ולא מצאנו מחלוקת בפירוש אמרו יתעלה וקצותה את כפה שהוא דמים. ולא במה שנאמר ובת איש כהן כי תחל לזנות את אביה היא מחללת באש תשרף שאין מבצעין עונש זה אלא אם היא אשת איש דוקא. וכן עונש מי שלא נמצאו לה בתולים שנסקלת לא שמענו בה חולק מימות משה ועד עכשיו שאינו אלא אם היא אשת איש ונתברר בעדים והתראה שאחרי הקידושין זינתה. וכן כל כיוצא בזה בכל המצות אין בהן מחלוקת, לפי שהם פירושים מקובלים ממשנה, ועליהם ועל כיוצא בהם אמרו כל התורה כולה נאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני. אבל עם היותן מקובלות ואין בהן מחלוקת הרי מדקדוק המקרא שניתן לנו אפשר ללמוד אלו הפירושים בדרכי הדין והאסמכתות והרמזים וההוראות שיש במקרא. וכשתראה בתלמוד נושאים ונותנים ונחלקים על דרך העיון ומביאים ראיה על אחד מן הפירושים הללו ודומיהם כמו שאמרנו על אמרו יתעלה פרי עץ הדר, ואולי הוא הרמון או הפריש או זולתן, עד שהביאו ראיה מאמר פרי עץ ואמרנו עץ שטעם עצו ופריו שוין, ואמר אחר פרי הדר באילנו משנה לשנה, ואמר אחר פרי הדר על כל מים, אין זה מפני שהדבר ספק אצלם עד שלמדו עליו בראיות אלו, אלא ראינו בלי ספק מיהושע עד עכשיו שהאתרוג הוא הניטל עם הלולב בכל שנה ואין מחלוקת בכך, ורק חקרו על ההוראה שיש במקרא לפירוש המקובל הזה. וכך למידותם גם על ההדס. ולמידותם שהעונש ממון הוא שחייב לשלם מי שאבד לחבירו אבר מן האיברים, וכך למידותם על בת כהן האמורה שם שהיא אשת איש, וכל הדומה לזה אינו אלא לפי היסוד הזה, וזהו ענין אמרם כללותיה ופרטותיה, כלומר הענינים שתראה אותנו למדים אותן בכלל ופרט וכן ביתר שלש עשרה מדות הם קבלה ממשנה מסיני, אלא שאע"פ שהם קבלה ממשנה לא אמרו בהן הלכה למשה מסיני, שאין אנו אומרים פרי עץ הדר הוא אתרוג הלכה למשה מסיני, או חובל בחברו משלם לו ממון הלכה למשה מסיני, לפי שכבר קדם שהכלל אצלנו שכל הפירושים כולם קבלה ממשנה ויש להם כמו שאמרנו רמזים במקרא, או שנלמדים באחת המדות כמו שאמרנו. וכל ענין שאין לו רמז במקרא ולא אסמכתא ואי אפשר ללמוד באחת המדות, באלה בלבד אומרים הלכה למשה מסיני, ולפיכך כשאמרנו שעורין הלכה למשה מסיני הקשינו על זה ואמרנו, איך תאמר עליהם שהם הלכה למשה מסיני והרי השיעורים רמוזים בפסוק ארץ חטה ושעורה, והיתה התשובה על זה שהם הלכה למשה מסיני, ואין להם שום יסוד שילמדו ממנו באחת המדות, ואין להם רמז בכל התורה, אלא הסמיכות לפסוק זה כעין סימן כדי שישמרום ויזכרום, ואין זה מענין הפסוק, וזהו ענין אמרם קרא אסמכתא בעלמא, בכל מקום שנזכר. והנני מסדיר לך כאן רוב הדינים שאמרנו בהם הלכה למשה מסיני, ואולי כולם, כדי שיתברר לך נכונות מה שאמרתי לך שאין בהם אף אחת שנלמדה באחת המדות, ואי אפשר ללמוד מפסוק אלא על דרך האסמכתא כמו שביארנו וגם לא מצאנום שנשאו ונתנו בשום דבר מהם כלל, ולא הביאו עליהם שום ראיה, אלא קבלום ממשנה כמו שצוהו ה' בהם.

רא"ש מסכת נדה הלכות מקוואות סימן א

(ת"כ פרשה שמיני) ת"ר אלו נאמר ומקוה המים יהיה טהור יכול אפי' מילא מים על כתפו ועשה מקוה לכתחלה יהיה טהור ת"ל מעיין מה מעיין בידי שמים אף מקוה בידי שמים אי מה מעיין מטהר בכל שהוא אף מקוה מטהר בכל שהוא תלמוד לומר אך מעיין מעיין מטהר בכל שהוא והמקוה במ' סאה. אי מה מעיין מטהר בזוחלין אף מקוה מטהר בזוחלין. ת"ל אך מעיין מעיין מטהר בזוחלין והמקוה באשבורן.

היה אומר ר"י דהך ברייתא דפסלה מקוה שכולו שאוב מקרא לאו דרשה גמורה היא דאפילו מקוה שכולו שאוב כשר מן התורה אלא שחכמים פסלוהו והאי קרא אסמכתא בעלמא הוא... ומה שפירש ר"ת בספר הישר הא דאמר ג' לוגין מים שאובין פוסלין את המקוה הלכה למשה מסיני. היינו כשאין שם מים אבל בסוף אינן פוסלין אלא מדרבנן. והביא ראיה מהא דתנן בפ' שני דמקוואות דרבי אליעזר אומר רביעית מים בתחלה פוסל את המקוה ושלושה לוגין על פני המים. ומדמחמיר בתחלה מבסוף ש"מ דפוסלין בתחלה מדאורייתא.

אומר ר"י שלא מצינו בשום מקום הלכה למשה מסיני בפסול מקוה. ואם ישנו בשום מקום יש לפרשו כמו הלכה למשה מסיני עמום ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית דברייתא דמס' חגיגה (דף ג א) שאינה אלא כלומר

דבר ברור כהלכה למשה מסיני וכן כל באמת הלכה היא שאומר בש"ס גבי מילי דרבנן כההיא דפ"ק בשבת (דף יא א) לא יקרא לאור הנר באמת אמרו החזן רואה היכן התינוקות קורין ומפרש רבינו תם התם כל באמת הלכה. כתוב בירושלמי הלכה למשה מסיני. אע"ג דאיסור רואה לאור הנר מדרבנן אלא דבר ברור כהלכה למשה מסיני קאמר.